

STUDENTSKÉ PŘÍSPĚVKY

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod a aplikace jejího článku 6

Pavel Molek*

Jana Nevrlíková**

* student Právnické fakulty Masarykovy univerzity, Brno

** studentka Právnické fakulty Masarykovy univerzity, Brno

„V demokratické společnosti...zaujímá právo na spravedlivé řízení tak význačné místo, že jeho restriktivní interpretace by neodpovídala cíli a smyslu tohoto institutu.“¹

Evropský soud pro lidská práva, *Delcourt v. Belgie*, 1970

Jelikož se považujeme za občany právního státu a demokratické společnosti, nemůžeme než považovat právo na spravedlivý proces za jeden ze základních kamenů právního státu. Toto právo je v našem právním řádu garantováno mimo jiné právě Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod (dále též Úmluva), konkrétně jejím článkem 6, který se oproti původním očekáváním stal nejfrekventovanějším článkem, co se týče stížností na jeho porušování u Evropského soudu pro lidská práva (dále Soud). Právě na jeho aplikaci v českém právním prostředí a obecným pohledem na mechanismus přímé aplikovatelnosti pramenu práva, jakým je mezinárodní smlouva v právním prostředí České republiky, jsme se rozhodli podívat blíže v našem příspěvku.

Nejprve pro ilustraci rozebereme podrobněji článek šestý Úmluvy týkající se práva na spravedlivý proces jednak proto, že se jedná o velmi ilustrativní příklad zabývající se procesními právy (což nás opět přibližuje celkovému spíše procesnímu zaměření práce), a také proto, že právě porušení článku 6 bylo ČR několikrát vytknuto. Přitom se budeme snažit hledat zobecňující závěry plynoucí z těchto podrobných rozborů a aplikovatelné na celou Úmluvu.

Dále se věnujeme otázkám platnosti a závaznosti Úmluvy pro Českou republiku, právnímu mechanismu působení Úmluvy v českém právním řádu a jejímu vlivu, se zaměřením na vliv rozebíraného článku 6 v judikatuře Ústavního soudu se stručným rozbo-

rem některých judikátů, které nám připadaly zásadní nebo zajímavé.

Hlavními prameny jsou jednak judikatura Soudu, Ústavního soudu ČR a zejména sama Úmluva. Vzhledem k tomu, že převážná část judikatury Soudu se vyskytuje pouze v anglickém - pro nás stěžejním - a francouzském jazyce a vzhledem k tomu, že za platná oficiální znění Úmluvy se pokládají znění anglické a francouzské, nechceme nechat čtenáře odkázaného pouze na náš překlad v místech, kde by pochybení překladatele mohlo mít negativní interpretační důsledky, a považujeme za vědecky poctivé připojovat (obvykle v poznámce pod čarou) i anglické, a kde je to možné - vzhledem k jejich rovnocennosti - i francouzské originální znění textů (zvláště když autoři nabyli pocitu, že české znění publikované ve Sbírce zákonů vychází spíše z verze francouzské). Ohledně uvádění případů vhodné podotknout, že se autoři snažili vůdčí případy zmiňovat přímo v textu, zatímco případy ilustrativní spíše v poznámkách pod čarou.

Analýza čl.6 Úmluvy ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod sjednaná na půdě Rady Evropy² bývá považována za nejdokonaleji fungující příklad mezinárodního instrumentu ochrany lidských práv. Sepsání evropské charty lidských práv bylo dle Statutu RE jedním z nejpřednějších cílů této organizace, takže již po osmnácti měsících její existence - 4. listopadu 1950 v Římě - byla tato Úmluva podepsána 10 členskými státy a účinnosti nabyla 3.zář 1953.

Článek 6., je součástí Hlavy I. Úmluvy, která obsahuje v jednotlivých člancích zakotvení jednotlivých základních práv zaručených touto Úmluvou. Rozšíření katalogu těchto práv pak přinášely postupně v průběhu padesátiletého vývoje Úmluvy Protokoly č.1, 4, 6, 7 a 12.

² Dále též RE.

¹ „In a democratic society...the right to a fair administration of justice holds such a prominent place that the restrictive interpretation of Article 6.1 would not correspond to the aim and the purpose of that provision.“

V Hlavě II. pak najdeme ustanovení upravující organizaci a chod institucí zabezpečujících dodržování Úmluvy, tedy systém ochrany a kontroly dodržování těchto práv. Těmito orgány byly původně Komise a Soud, při spolupráci s Výborem ministrů RE. I procesní složka Úmluvy byla nicméně postupně měněna prostřednictvím revizních a dodatkových protokolů a Protokol č.11 z roku 1994, jímž měla být vyřešena přetíženost dosavadní soustavy, pak nahradil původní dvoukolejnost ochrany, v níž měla Komise funkci smírčí a Soud klasické funkce rozhodovací. Oba orgány byly jednoceny v jediný Soud se sídlem ve Štrasburku fungující permanentně. Hlava III. pak obsahuje různá ustanovení především k působnosti Úmluvy a výhradám států.

Počet smluvních stran přitom od roku 1950 neustále narůstá, přičemž Úmluva neplatí jen pro geografické území Evropy, ale také pro mnohdy značná neevropská území evropských států³. K mohutnému zvýšení počtu smluvních stran došlo po konci studené války, kdy se signatáři Úmluvy stalo mnoho nových členů Rady Evropy z řad postsocialistických států. V současné době je Úmluva ratifikována 44 státy světa⁴.

Nyní se blíže podíváme na předmětný článek 6 Úmluvy, který se týká **práva na spravedlivé soudní řízení** a pravidly směřujícími k veřejnosti tohoto řízení. Obecně lze říci, že nejprve i Komise a nyní již pouze Soud přistupují k tomuto právu, jež bylo na mezinárodně právní úrovni poprvé upraveno právě v Úmluvě, spíše rozšiřujícím způsobem.

*Odstavec 1 článku 6*⁵ je jedním z příkladů podstatnosti a účelnosti znalosti textů v obou oficiálních znění v případě detailní interpretace, neboť ještě den před podepsáním Úmluvy byly v první větě tohoto článku činěny změny v anglickém znění tak, aby bylo shodné se zněním francouzským. Anglické znění totiž původně bylo „...rights and obligations in

³ Dnes tak platí od Islandu po Turecko, Rusko, Falklandské ostrovy a Svatou Helenu.

⁴ K 1.1.2003 se jedná o Albánii, Andoru, Arménii, Rakousko, Azerbajdžán, Belgie, Bosnu a Hercegovinu, Bulharsko, Chorvatsko, Kypr, Českou Republiku, Dánsko, Estonsko, Finsko, Francii, Gruzii, Německo, Řecko, Maďarsko, Island, Irsko, Itálii, Litvu, Lichtenštejnsko, Lotyšsko, Lucembursko, Maťtu, Moldávie, Nizozemí, Norsko, Polsko, Portugalsko, Rumunsko, Rusko, San Marino, Slovensko, Slovinsko, Španělsko, Švédsko, Švýcarsko, Makedonii, Turecko, Ukrajinu a Velkou Británii.

⁵ Odst. I: „Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu. Rozsudek musí být vyhlášen veřejně, avšak tisk a veřejnost mohou být vyloučeny buď po dobu celého nebo části procesu v zájmu mravnosti, veřejného pořádku nebo národní bezpečnosti v demokratické společnosti, nebo pokud to vyžadují zájmy nezletilých nebo ochrana soukromého života účastníků anebo v rozsahu považovaném soudem za zcela nezbytný, pokud by vzhledem ke zvláštním okolnostem veřejnost řízení mohla být na újmu zájmům spravedlnosti.“

a suit at law...“⁶ a několik hodin před podepsáním bylo změněno na „civil rights and obligations...“, jednak aby korespondovalo s francouzským „...ses droits et obligations de caractere civil“ a jednak aby z dosahu prvního odstavce byla nade vše pochybnost vyřazena řízení správní. Vcelku lze pak tvrdit, že je tato úprava zahrnující civilní a trestní řízení inspirována čl. 10 Všeobecné deklarace lidských práv.

Tento odstavec vypočítává řadu prvků zaručujících spravedlivost řízení, a to na rozdíl od dvou následujících odstavců jak pro řízení trestní, tak i civilní. Základní je zde samozřejmě samotný přístup subjektu k takovému řízení, jež nese všechny znaky řízení soudního, přičemž tento přístup musí být reálný a ne pouze formální - ostatně nutnost fakticity zajištění práv je typická pro celou Úmluvu. Na druhou stranu tato fakticita nesahá tak daleko, že by důvodem případného porušení Úmluvy byl pouhý pocit křivdy v řízení, musí zde být opora v některé položce ze zmiňovaného seznamu záruk spravedlivosti řízení.

Navíc vyjmenované podmínky musí splňovat řízení jako celek, tedy včetně různých předstupňů (předběžná rozhodnutí apod.) nebo musí být subjektům dána alespoň možnost odvolání vůči těmto typům řízení v řádném soudním procesu. Tento článek sice nedopadá na sdělení obvinění v trestních případech, nicméně tato otázka je již upravena v čl. 2 Protokolu č. 7.

V tomto odstavci lze nalézt čtyři základní náležitosti spravedlivého řízení:

Rovnost zbraní, která dle Soudu znamená „smysluplnou možnost přednést případ soudu za podmínek, jež jej nestaví ve srovnání s jeho oponentem do zásadně nevýhodného postavení“⁷, jinými slovy každá strana má stejnou šanci na vyslechnutí „svých“ svědků a znalců soudem, a zároveň žádná nemá podstatnou procesní výhodu a každá má příležitost oponovat názorům protistrany⁸. Zvláštní důraz je Soudem kladen na stálou přítomnost obhájce při řízení.

Porušení tohoto principu bylo Soudem shledáno v *cause Krčmář a spol. v. Česká republika*, kde protistraně nebyla dána možnost vyjádřit se k předloženým listinným důkazům. Nebyla tak dodržena rovnost zbraní a Soud v daném případě shledal porušení práva na spravedlivý proces.

Nezávislost a nestrannost soudu, který musí být zřízen zákonně a v souladu s principem dělby moci, tedy odděleně od ostatních mocí ve státě. To zároveň zakazuje zasahování vlády do soudního řízení a manipulaci s příslušností soudů ke konkré-

⁶ Cit. Fawcett, str. 121

⁷ „Reasonable opportunity of presenting his case to the court under conditions which do not place him at substantial disadvantage vis-a-vis his opponent.“ De Haes a Gijssels v. Belgie (1997) odst. 53, překl. P.M.

⁸ Z novějších případů zmiňme aspoň *Bulut v. Rakousko* (1996), *Dombo Beheer BV v. Nizozemí* (1993) nebo *Ruiz-Mateos v. Španělsko* (1993)

ním případům vládními orgány (Beaumont v. Francie – 1994). Důraz je také kladen na osobní nestrannost znalců, soudců či porotců a přísedících - za nepřipustnou byla například uznána účast člena tribunálu, který byl v otázkách své civilní profese podřízen jedné ze stran civilního sporu (Sramek v. Rakousko - 1984)⁹.

Neprotahování sporu, jež je sice otázkou značně subjektivní, ale Soudem byly v množství případů vyřčeny časové hranice, které lze ještě pokládat za obecně neporušující právo na spravedlivý proces v daném typu případu. Tyto hranice se pohybují od čtyř let u případu ublížení na zdraví¹⁰ až po šestnáct let u komplexních trestních případů¹¹. Na druhé straně Soud nepřipouští „objektivní obtíže“ typu reforem soudního systému, či nedostatečnosti personálu jako důvod omluvitelnosti nepřiměřené délky trvání řízení.¹² V současnosti je nejvíce úspěšných sporů vedeno proti Itálii¹³ a nově také proti Polsku.

Veřejnost řízení je výjimečná tím, že neoprávněnou neveřejností řízení nejsou napadeny jen strany či strana řízení, ale také veřejnost, která má uznaný zájem na tom, aby mohla „kontrolovat“ justici ve svém státě¹⁴. Důraz je nicméně kladen na zájmy stran, a tak k souladu neveřejnosti jednání s Úmluvou stačí dohoda stran, v případě trestního řízení pak neodvolatelně vyřčené přání žalovaného o neveřejné řízení¹⁵. Stejně tak může být neveřejnost oprávněně odůvodněna převahou jiných veřejných zájmů (mravnost, veřejný pořádek atp.). Rozsudek však musí být v každém případě vyhlášen veřejně¹⁶, přičemž, jak bylo vyřčeno ve Fischer v. Rakousko (1995), tato veřejnost implikuje ústnost.

Soud a Komise musely samozřejmě vzhledem k odlišnému vnímání různých pojmů v právních řádech smluvních stran řešit mnohé interpretační nejasnosti. Tak spojení „občanská práva a závazky“ je vykládáno široce v tom smyslu, že nezahrnuje pouze případy sporů soukromoprávní povahy, ale všechna řízení, která ve svém důsledku upravují práva a závazky soukromoprávních osob, a to i v případě, že toto rozhodnutí o právech není hlavní

náplní takového rozhodnutí. Proto byly přijaty i případy, jež by z pohledu českého právníka spadaly například do správního řízení: jednalo se například o řízení o odnětí povolení provozovat soukromou kliniku (Konig v. SRN - 1978) či řízení v otázce přiznání podpůrného vdovského důchodu po průmyslové havárii (Deumeland v. SRN - 1986). Navíc sem lze vřadit částečně i rozhodování ústavních soudů, byť jejich úkolem je na první pohled - zvláště v zemích s důrazem na abstraktní kontrolu ústavnosti - zajišťování souladu ústavních a nižších norem. Pokud nicméně zároveň rozhodují o merituu věci (v případě ČR lze odkázat na institut ústavní stížnosti), musí splňovat podmínky článkem 6 zakotvené.

Sporným se v rozhodovací praxi ukázal i výklad pojmu „trestní obvinění“, které je v trestním řízení evropských států chápáno různě. Soud tento pojem definoval v případě Eckle v. SRN (1982) jako „oficiální oznámení dané jedinci odpovídající veřejnou institucí o podezření, že spáchal trestný čin.“¹⁷ Posléze sem byly vřazeny i postupy, jež takové podezření vyvolává, jako je vydání zatykače, hledání podkladů a osob. Naopak za obvinění není považován stav, kdy je pouze zahajováno obecné policejní vyšetřování, které by obsahovalo výslech svědků, či jiné aktivity, jež nemají přímý dopad na jedince - ten zde plní funkci rozlišovacího kritéria.

Veřejná moc přitom nemůže působnost článku 6 vyloučit tím, že určitý typ řízení vyhlásí za jiné než trestní, proto by sem spadalo např. i správní řízení o nezaplacení pokuty s následkem, jež by odpovídal následkům trestního řízení. Typickým příkladem jsou zde řízení o kázeňských trestech vojáků, jež byla v případě Engel a spol. v. Nizozemí - 1976, také podřízena pravidlům článku 6, byť ani české právo je nepovažuje za řízení trestní. Soud bere jako rozhodující kritérium nikoliv zařazení předmětné normy či institutu v právním řádu státu, ale její povahu a případné následky.

Co se týče odstavce druhého článku 6¹⁸, nutno podotknout, že v západoevropských zemích, kde je dlouhodobější zkušenost s aplikací Úmluvy, se s klasickým porušováním **presumpce nevinny**, definované tímto odstavcem, nesetkáváme. Lze se s ní nicméně setkat prostřednictvím různých postranních projevů trestního řízení. Takto bylo za porušení presumpce nevinny považováno například vybírání soudních výloh ještě před skončením případu ze strany švýcarského soudu v případě Minelli v. Švýcarsko (1983). Naopak se v dosahu tohoto odstavce nenacházejí takové projevy podezření ze spáchání trestného činu, jako je držení ve vyšetřovací vazbě.

Obecně je ke splnění řádnosti trestního řízení z hlediska presumpce nevinny potřeba (dle případu

⁹ Z dalších novějších případů k nezávislosti a nestrannosti soudu zmiňme Bryan v. Spojené království (1995), Remli v. Francie (1996), Sander v. Spojené království (2000) nebo McGonnell v. Spojené království (2000).

¹⁰ Guincho v. Portugalsko (1984)

¹¹ Ferrantelli a Santagelo v. Itálie (1996), podrobnější rozbor těchto lhůt viz Clayton a Tomlinson: str. 653 – 655.

¹² Je otázkou, jak v tomto kritériu obstojí ČR, pouze pro srovnání lze uvést, že v roce 1989 se Soud zabýval rozvodem v NSR trvajícím devět let či žalobou o náhradu škody, která se v Portugalsku vlekla šest a půl roku.

¹³ Např. Scopelliti v. Itálie (1993), G v. Itálie (1992), Ausiello v. Itálie (1996) a Ferrantelli a Santagelo v. Itálie (1996).

¹⁴ Viz Diennet v. Francie (1995), přínosnost přítomnosti tisku jako reprezentanta veřejné kontroly byla zhodnocena v Axen v. Německo (1983).

¹⁵ Hakansson a Sturensso v. Švédsko (1990)

¹⁶ Preto v. Itálie (1983)

¹⁷ „official notification given to an individual by the competent authority of an allegation that he has committed a criminal offence“

¹⁸ Odst.2: „Každý, kdo je obviněn z trestného činu, se považuje za nevinného, dokud jeho vina nebyla prokázána zákonným způsobem.“

Barbera, Messegué a Jabardo v. Španělsko - 1988), aby členové soudu nepřístupovali k obžalovaným s myšlenkou, že daný čin spáchali¹⁹; aby důkazní břemeno prokázání viny leželo na obžalobě; aby obžaloba řádně informovala obžalovaného o skutečnosti, že je obžalován a z čeho, a konečně aby prokázala vinu „v očích práva dostatečně přesvědčivě“²⁰. Porušení čl.6 odst. 2 bylo v případě Krause v. Švýcarsko (1980) shledáno také ve veřejných vyjádřeních vládních úředníků, kteří komentovali před vlastním řízením jednání obviněného, jako by jeho vina byla již soudně prokázána.

Za problémy úzce související s otázkou pre-sumpce nevinny lze navíc pokládat také vztah soudu při rozhodování k předchozím a prokázaným trestným činům obviněného, toho do jaké míry mohou mít tato fakta nejen povahu přitěžující okolnosti vzhledem k určení výše trestu, ale také při rozhodování o vině, a okrajově také důsledky nastupujícími po vyřčení nevinny obžalovaného²¹.

V posledním odstavci článku 6²² se setkáváme s pěti procesními právy obžalovaného v trestním řízení, která jsou sice obvykle dostatečně upravena v procesních normách trestních smluvních stran, nicméně přistoupení některých východoevropských států slibuje do budoucna rozhojnění judikatury i v otázkách plynoucích z tohoto odstavce, který byl zatím využíván mnohem méně než např. obdobně obsáhlý odstavec první.

Prvním z těchto práv je **právo být seznámen s povahou a důvodem obvinění**, které implikuje povinnost státu detailně²³ seznámit obžalovaného s důvody jeho obvinění a dalšími souvisejícími materiály. Jedná se o seznámení materiální, tedy jak bylo prokázáno v případě Kamasinski v. Rakousko - 1989, je možné dodávat obžalovanému i materiály v jazyce, kterému nerozumí, pokud je mu zajištěn způsob, jak jim může porozumět, přičemž to nemusí být oficiální

¹⁹ Novějším případem je zde Allenet de Ribemont v. Francie (1995).

²⁰ „sufficiently strong in the eyes of law...“ Rakousko v. Itálie (1963), překlad P.M.

²¹ To je dále komplikováno růzností úprav u smluvních stran. Například Skotsko zná v trestním řízení kromě vyslovení nevinny a viny také výrok typu „non liquet“, jehož osvobozující povaha je sporná.

²² ¹⁸ Odst.3: „Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má tato minimální práva: a) být neprodleně v jazyce, jemuž rozumí, podrobně seznámen s povahou a důvodem obvinění proti němu;

b) mít přiměřený čas a možnosti k přípravě své obhajoby; c) obhajovat se osobně nebo za pomoci obhájce podle vlastního výběru nebo, pokud nemá prostředky na zaplacení obhájce, aby mu byl poskytnut bezplatně, jestliže to zájmy spravedlnosti vyžadují;

d) vyslyšet nebo dát vyslyšet svědky proti sobě a dosáhnout předvolání a výslech svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek jako svědků proti sobě;

e) mít bezplatnou pomoc tlumočnicka, jestliže nerozumí jazyku používanému před soudem nebo tímto jazykem nemluví.“

²³ Nielsen v. Dánsko (1959)

tlumočnick, ale stačí například obhájce, který ovládá oba předmětné jazyky²⁴. Jazykem, který je zde rozhodný, je každopádně jazyk, kterému obžalovaný rozumí, což nutně nemusí být jazyk země, jejímž je státním občanem, nebo v níž má domicil - jak naznačuje nejen existence národnostních menšin, ale i emigrantů apod. (případ Brozicek v Itálie - 1989).

S právem na seznámení se s povahou a předmětem obžaloby nutně souvisí i **právo na odpovídající čas k přípravě obhajoby** dle písm. b). Ani většina soudních systémů ve státech, jež Úmluvu ratifikovaly, není natolik rychlá, aby hrozil obžalovanému nedostatek času. Proto je častěji napadán nedostatek „možností“, či spíše prostředků²⁵, které dle úsudku Komise²⁶ obsahují i možnost seznámit se s výsledky vyšetřování, kdekoliv se objeví a jakkoliv jsou definovány. Tento přístup nezahrnuje ovšem neomezenou možnost zkoumání všech složek vyšetřovacích orgánů.

Jedním z hlavních prostředků přípravy obhajoby je konzultace se zvoleným právním zástupcem či poradcem²⁷. Obžalovaný má právo na soukromé rozhovory s tímto advokátem, přičemž přítomnost policie, odposlech a používání podobných technik jsou porušením Úmluvy (Can v. Rakousko - 1985). Výjimka z tohoto zákazu je přípustná ze závažných důvodů, v situacích kdy je důvodné podezření, že právní poradce se zpronevěřuje své profesionální etice například domlouváním ničení důkazního materiálu, či pokud hrozí prozrazení jména informátora jako v případě Kurup v. Dánsko (1985).

Právo na obhajobu nejen pomocí vlastních sil a znalostí, ale i prostřednictvím obhájce²⁸, je samostatným právem dle písm. c)²⁹. Zde je opět kladen důraz na fakticitu takového zastoupení v případě, kdy obžalovaný splní podmínky na bezplatné poskytnutí obhájce. Nestačí totiž, aby tento byl jmenován, ale musí opravdu svého klienta zastupovat (Artico v. Itálie - 1980). Na druhé straně není Úmluvou (resp. judikaturou Soudu a Komise) požadováno, aby se jednalo o právního zástupce jakkoliv nadprůměrného, stačí, když splňuje obvyklé standardy, což obvykle značí, že se jedná o registrovaného advokáta³⁰.

Toto ustanovení o poskytnutí obhájce bezplatně lze považovat za specifikaci rovnosti zbraní rozebnané výše, v této rovnosti zbraní lze hledat ony „zájmy spravedlnosti“.

Odras rovnosti zbraní lze najít i v právu na **rovné zacházení se svědky** a možnost kladení dotazů

²⁴ X v. Rakousko (1975)

²⁵ Anglický výraz facilities (francouzsky facilités) možná lépe než české „možnosti“ naznačuje i důraz na prostředky k přípravě obhajoby.

²⁶ Jespers v. Belgie (1981)

²⁷ Např. Campbell a Fell v. Spojené království (1984)

²⁸ Pokud právo na obhájce výslovně neodmítne, viz Melin v. Francie (1993).

²⁹ Význam tohoto práva byl nově vyřčen např. v Poitrimol v. Francie (1993).

³⁰ Ensslin, Baader a Raspe v. Německo (1978).

všem svědkům³¹. Aspekt rovnosti zbraní je ovšem více vidět v rovném zacházení se svědky a znalci - soudy tedy musejí přistupovat například ke znaleckým posudkům požadovaným obžalovaným se stejnou vážností, jako k těm, které nechala provést obžaloba; než u práva na výslech svědků, jimiž operuje obžaloba a kde Soud respektuje i určitá národní omezení při předvolávání svědků obhajobou³². Zde se někdy může jednat o výpovědi anonymních či obdobně chráněných svědků, kterých se sice před soudem nemůže dotazovat žádná ze stran, nicméně Soud i toto „rovné“ zacházení shledal jako porušení práva obžalovaného na konfrontaci se svědky z důvodu praktické nenapadnutelnosti takového důkazu (Unterpertinger v. Rakousko - 1986).

Poslední písmeno odstavce se opět vrací k jazykové problematice, kde je obžalovanému zajištěno **právo vstřebat veškeré aspekty případu** v jazyce jemu přijatelném - zde prostřednictvím zajištěného tlumočnicka. Přitom, jak bylo vyřčeno v případě Luedicke a spol. v. NSR (1978), tyto aspekty obsahují „všechny dokumenty a výroky v řízení...jejichž porozumění je pro obžalovaného nezbytné k tomu, aby mohl využít práva řádného procesu.“³³ Stejně tak musí být obžalovanému zajištěn i překlad při komunikaci s jeho právníkem, pokud je to nutné, ovšem pokud je obviněnému k dispozici právník, s nímž je schopen se dorozumět, musí si vybrat právě tohoto³⁴.

Na závěr rozboru tohoto článku se sluší usadit jej do širších souvislostí Úmluvy jako celku. Zde je nutno upozornit zejména na vztah k čl. 13 Úmluvy, který zakotvuje právo na účinné právní prostředky nápravy před národním orgánem v případě porušení práv zakotvených v Úmluvě. Tento článek bývá považován za jeden z nejobtížněji interpretovatelných. Zejména zůstává otázkou, co vše může spadat pod pojem nápravy. Zatím bylo například judikováno, že tento článek nejde tak daleko, aby přímo požadoval po smluvních státech zakotvení možnosti domáhat se zrušení vnitrostátního zákona pro rozpor s Úmluvou.

Každopádně je pro tuto práci tento článek zajímavý jednak tím, že spolu s článkem 6 se jedná o jeden z mála článků zakotvujících lidská práva procesní povahy a jednak tím, že právě aplikací čl. 13 zasahuje Úmluva výrazně do národního práva smluvních stran, a to i prostřednictvím přímé aplikovatelnosti Úmluvy, viz níže.

Dále čl. 6 souvisí i s Protokolem č. 7, konkrétně s čl. 2 (právo na odvolání v trestněprávních věcech),

³¹ V Engel a spol. v. Nizozemí (1986) se stal princip rovnosti zbraní limitem možných omezení rovnoprávného výslechu svědků obhajobou a obžalobou.

³² Bricmont v. Belgie (1989) a Vidal v. Belgie (1992)

³³ „all those documents or statements in the proceeding...which it is necessary for him to understand in order to have the benefit of a fair trial.“ Kamasinski v. Rakousko (1989)

³⁴ X v. Německo (1983)

čl. 3 (odškodnění v případě nezákonného odsouzení) a čl. 4 (ne bis in idem) tohoto protokolu.³⁵

Úmluva o lidských právech a základních svobodách v právním řádu ČR

Československá federativní republika ratifikovala Úmluvu ve znění protokolů č. 3, 5 a 8 a navazující protokoly č. 2, 4, 6 a 7 přesně 21. února 1991 v Madridu, přičemž v platnost vstoupila 18. března 1992 (protokoly 6 a 7 až dubnu resp. v červnu 1992) a publikována byla pod číslem 209/1992 Sb. Podle tehdy platného zákona č. 23/1992 Sb, konkrétně jeho § 2³⁶ se tak stala na území tehdejší ČSFR obecně závaznou. Období vnitrostátní legisvakance (18. března až 15. května) ovšem nezbavuje stát mezinárodněprávní odpovědnosti za plnění závazků, ke kterým se přijetím Úmluvy zavázal a je spíše problémem všeobecného podceňování mezinárodních pramenů práva v českém právním prostředí. Tento fakt zatím nevyvolal žádné závažnější následky.

Se zánikem ČSFR zaniklo i její členství v Radě Evropy a dle tehdy platného čl. 65 odst. 3 Úmluvy přestala na území bývalé ČSFR platit. Vzhledem k tomu, že obě nástupnické republiky již 1. ledna 1993 požádaly o přijetí do Rady Evropy a prohlásily, že se i nadále cítí být vázány Úmluvou a jejími protokoly³⁷, vstoupila tak opět pro území nástupnické ČR v platnost. Zajímavou specialitou v oblasti mezinárodního práva zde byl do té doby bezprecedentní stav mezi přijetím České Republiky jako samostatného státu do Rady Evropy a ratifikace Úmluvy od rozpadu ČSFR, kdy nástupnická Česká republika prohlásila, že i v tomto meziobdobí se cítí být Úmluvou vázána. Na toto jednostranné prohlášení Rada Evropy nijak nereagovala. Otázkou je, jak by se řešila případná stížnost k Soudu z tohoto období v otázce *ratione temporis*.

Od doby ratifikace Úmluvy už Česká Republika několikrát vystupovala jako strana před Soudem.

Prvním případem byla causa Špaček s.r.o. v. ČR (rozsudek 80/00 - nebylo shledáno porušení čl. 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě vyměřením dodatečné důchodové daně Finančním úřadem).

Druhý případ Krčmář a spol. v. ČR (81/00 - tzv. případ Rakona) již dopadl pro Českou republiku hůře. Bylo shledáno porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy z důvodu nečtení listinných důkazů (porušení principu rovnosti zbraní - viz výše) v řízení před Ústavním soudem ČR, kdy ve výsledku bylo každému ze stěžovatelů - dědiců požadujících restituční navrácení

³⁵ Pro podrobnější pochopení článku 6 doporučujeme právníky velmi podnětný rozbor in Fawcett: 120 - 177

³⁶ § 2 zákona č. 23/1992 Sb.: „Mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, Českou a Slovenskou Federativní Republikou ratifikované a vyhlášené, jsou na jejím území obecně závazné a mají přednost před zákonem.“

³⁷ Článkem 5 odst. 2 ústavního zákona č. 4/1993 Sb. Česká republika převzala práva a závazky, které pro ČSFR vyplývaly z mezinárodního práva.

firmy Rakona - přiznáno právo na 1.350.000 Kč jako náhrada škody)

Causa Punzelt v. ČR (85/2000) řešila otázku vazební lhůty a Soudem bylo shledáno porušení článku 5 odstavec 3 Úmluvy. Porušení článku 6 v tomto případě shledáno nebylo.

V cause Český v. ČR (82/00) bylo stejně jako v předchozím případě shledáno porušení čl. 5 odstavec 3 v otázce nepřiměřeně dlouhé vazby.

Následující causa Barfuss v. ČR (86/2001) se zabývala otázkou porušení článků 5 a 6 Úmluvy. Bylo konstatováno jak porušení článku 5 odstavec 3, tak článku 6 odstavec 1. Soud se zabýval otázkou oprávněnosti zajišťovací vazby při trestním řízení pro trestný čin podvodu, ČR zde byla odsouzena k zaplacení 100.000 Kč jako peněžité náhrady újmy způsobené porušením čl. 5 v otázce nepřiměřeně dlouhé zadržovací vazby.

V případě Malhous v. Česká republika bylo opět konstatováno porušení článku 6 odst. 1. kdy stěžovateli nebyla dána možnost projednání jeho záležitosti před nestranným a nezávislým soudem.

Následující případ Kuchař a Stis proti České Republice byl vyřešen smírem.

Porušení Článku 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě bylo Soudem konstatováno v případě manželů Pincových proti České Republice a také v případě manželů Zvolských, kdy bylo taktéž konstatováno porušení článku 6 odstavec 1.

Dalším případem porušení článku 6, konkrétně odstavec 1 v České Republice je případ Beles.

Zatím poslední stížností proti České Republice byl případ Buchen, kdy stížnost byla zamítnuta.

Otázku právního mechanismu aplikace mezinárodních smluv zde načrtne pouze okrajově, protože byť je ve své podstatě základem aplikace Úmluvy, přesahuje rámec této práce.

Ústavním zákonem č. 395/2001 Sb., kterým se mění ústavní zákon České národní rady 1/1993 Sb., Ústava České republiky, který byl dne 18.10.2001 schválen Senátem s platností od 9.11.2001, byla přijata tzv. „euronovela“ Ústavy, která podstatně změnila úpravu implementace mezinárodních smluv. V novelizovaném znění čl. 10 byla výslovně vyjádřena aplikační přednost mezinárodních smluv, stanoví-li tato něco jiného než zákon³⁸. Další rozšíření článku 10 o článek 10a a 10b se týká spíše mezinárodních smluv očekávaných v souvislosti s integrací České republiky do Evropské Unie.

Velkou změnu do rozhodování obecných soudů pak zavádí čl. 95, kdy podle jeho odstavce 1 „soudce je při rozhodování vázán zákonem a mezinárodní smlouvou, která je součástí právního pořádku, je

³⁸ Novelizované znění čl. 10 :

„1.) Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu, stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.
2.) Česká republika dodržuje závazky, které pro ni vyplývají z mezinárodního práva.“

oprávněn posoudit soulad jiného právního předpisu se zákonem nebo s takovou mezinárodní smlouvou“.

Toto ustanovení vyvolává v odborném tisku diskuse týkající se interpretace druhé části odstavce jedna, kdy není až tak úplně zřejmé, zda soudce posuzuje soulad pouze jiného právního předpisu než zákona, tedy podzákoných právních norem a posuzování souladu zákona s ústavním pořádkem přenechá Ústavnímu soudu, čemuž by nasvědčovala i díkce odstavce druhého článku 95, která říká, že „dojde-li soud k závěru, že zákon, jehož má být při řešení věci použito, je v rozporu s ústavním pořádkem, předloží věc Ústavnímu soudu“. Jak vidíme pouze ze stručného nastínění, „euronovela Ústavy“ si bude muset získat svůj prostor v aplikační praxi, kdy ke správné interpretaci budou muset přispět jak judikatura Ústavního soudu, tak autentický výklad a kvalifikované právní polemiky. Záslužnou věcí je nepochybně posílení významu mezinárodních pramenů práva v našem právním řádu, ale záležet bude především na obecných soudech, jak se k zmiňovaným změnám postaví ve své rozhodovací praxi.

Vliv Úmluvy, konkrétně čl. 6, v judikatuře našich soudů

Logicky zatím největší vliv přímé aplikovatelnosti Úmluvy můžeme najít v judikatuře Ústavního soudu, kdy je konkrétně čl. 6 Úmluvy používán v některých rozhodnutích Ústavního soudu, většinou jako podpůrný argument současně s ustanoveními Listiny základních práv a svobod. Případy, kdy Ústavní soud použil pro svůj nálezh výlučně Úmluvu jsou zcela výjimečné a netýkaly se zrovna článku 6 Úmluvy.

Vzhledem k relativní obecnosti a hlavně šíři práv, zaručovaných článkem 6 Úmluvy, a s ohledem na skutečnost, že se jedná převážně o práva procesní, se jeho dopad promítne téměř do všech oblastí právního řádu.

Skutečný rozsah čl. 6 byl dán judikaturou Soudu, kdy velký důraz byl kladen na faktické zajištění těchto práv, stejně jako faktický výklad pojmů, nikoli jejich formální zařazení dle vnitrostátních právních řádů (viz výše). Tímto způsobem výkladu je také naplňován základní smysl Úmluvy a to zajištění přibližně stejného rozsahu práv ve smluvních státech, který by neměl být závislý na různých vnitrostátních interpretacích těchto práv.

Vzhledem k již provedenému rozboru článku 6 v souvislosti s judikaturou Soud v předchozí části této práce se v této části zaměříme pouze na její vliv v judikatuře českých soudů.

Velká „popularita“ článku 6 Úmluvy, je dána z velké části tím, že pomalost soudního řízení je dána mnoha kontinentálním justiciím. Například konkrétně v případě Itálie, která je ve Štrasburku za průtahy v řízení odsuzována nejčastěji, zaujal Soud velice tvrdé stanovisko, když prohlásil, že průtahy v řízení před soudy v Itálii jsou trvalou praxí, která je neslu-

čitelná s Úmluvou a proti které nemají strany žádný vnitrostátní prostředek nápravy, kdy toto mj. zbavuje stěžovatele povinnosti vyčerpat vnitrostátní prostředky nápravy, které se za takové situace považují za neúčinné³⁹.

Přitom zvláště v dnešní dynamické době bude platit rčení anglických právníků „justice delayed is justice denied“⁴⁰, kdy v mnoha případech na ochraně poskytované subjektivním soukromým právům bude nejdůležitějším faktorem jejich včasnost. Opožděním se totiž výrazně snižuje účinnost poskytované ochrany i její význam.

Příkladný rozbor některých judikátů

Nyní se podíváme na přímý vliv čl. 6 Úmluvy v jednotlivých rozhodnutích. Výběr rozebíraných judikátů je spíše průřezový, než komplexní, a zaměřuje se na zajímavé otázky a dopady článku 6, kdy v souvislosti s jeho použitím vyvstávají další právně teoretické otázky.

Oblast správního práva a občanského práva procesního

Zrušení části 5. občanského soudního řádu nálezem Ústavního soudu 276/2001 Sb.

Nepochybně nejzávažnějším nálezem Ústavního soudu vázícím se ke správnímu právu a občanskému právu procesní je nález pléna Ústavního soudu publikovaný ve Sbírce zákonů pod č. 276/2001, kterým došlo ke zrušení celé části páté občanského soudního řádu (zákon č. 99/1963 ve znění pozdějších novel) týkající se správního soudnictví, kdy ve svém nálezu Ústavní soud konstatuje, že současná úprava správního soudnictví vykazuje závažné ústavněprávní deficity. Tyto vidí především v tom, že některé aktivity veřejné správy nejsou stejně jako její případná nečinnost, vůbec pod kontrolou soudní moci. Další problém spatřuje v tom, že ne každý, kdo může být na svých právech dotčen správním rozhodnutím, má právo obrátit se na soud. Pokud i takovéto právo má, toto nespĺňuje nároky čl. 6 odstavce 1 Úmluvy na spravedlivý proces, hned z více důvodů. Vydané soudní rozhodnutí je pak konečné a s výjimkou ústavní stížnosti nereformovatelné (kdy jak už Ústavní soud vícekrát ve svých rozhodnutích zdůrazňoval, nemůže plnit funkci další instance), což vede k nejednotné judikatuře i k nerovnému postavení správního úřadu. Konečně je pak výkon správního soudnictví organizován způsobem, který ignoruje skutečnost, že Ústava v čl. 91 uvádí jako součást soustavy soudů Nejvyšší správní soud. Jelikož podle názoru pléna Ústavního soudu nelze řešit zmíněné deficity ústavnosti dílčími derogacemi, bylo rozhodnuto o zrušení celé části páté občanského soudního řádu a s vědomím stavu prací na reformě správního

³⁹ B.Repík, K otázce právního prostředku nápravy při překročení přiměřené lhůty k řízení, Bulletin Advokacie, 2001, č. 6-7, str. 10

⁴⁰ „Spravedlnost opožděná je spravedlnost odepřená“.

soudnictví se vykonatelnost zrušujícího výroku odkládá k datu 31.12.2002.

Článek 6. Úmluvy a nález Ústavního soudu č. 2/2000 Sb a neústavnost některých ustanovení OSŘ aneb vývoj dodržování mezinárodních závazků v Čechách

V tomto zásadním nálezu Ústavního soudu se jednalo o stížnost, kdy řízením před Městským soudem v Praze, v němž se stěžovatel domáhal zrušení rozhodnutí Nejvyššího kontrolního úřadu (dále též NKÚ), kterým mu byla uložena pořádková pokuta ve výši 50 000 Kč, když na něm NKÚ vyžadoval splnění povinnosti, která není podle jeho názoru uložena zákonem, a toto bylo zastaveno s odůvodněním s odkazem na § 248 odst. 2 písm e) OSŘ⁴¹; došlo k rozporu s čl. 6 Úmluvy a s dalšími ústavně zaručenými právy.

Předmětné ustanovení OSŘ, které vylučuje z přezkumu rozhodnutí soudem rozhodnutí o pořádkových pokutách tak nebere na vědomí skutečnost, že tímto se může jednat o zásadní průnik do občanských práv a závazků subjektu a tedy podle čl. 6 Úmluvy má jednotlivcům právo na přezkum tohoto rozhodnutí nezávislým soudem a výše jmenované ustanovení OSŘ, které tyto rozhodnutí ze soudního přezkumu vylučuje, je tak s Úmluvou v rozporu. Sankce v podobě pořádkové pokuty ukládaná správními orgány jako pořádkové opatření přitom byla původně konstruována spíše jako upozornění na povinnost respektovat stanovená pravidla a nedosahovala stupně represe nebo prevence ve smyslu trestněprávních a správnětrestních deliktů.⁴²

V posledních letech je však patrná tendence ke zvyšování částek, které se v podobě „pořádkových pokut“ ukládají a které svou výší mohou citelně do subjektivních hmotných práv občana zasáhnout. S touto stěžovatelovou argumentací se však Ústavní soud neztotožnil, když pořádkové pokuty zařadil do oblasti vrchnostenských rozhodnutí ze strany státní moci prostřednictvím správních orgánů a ne do občanských práv („civil rights and duties“, „les droits et obligations de caractere civil“). Proto se zabýval druhou oblastí aplikace požadavků spravedlivého procesu vyjádřenou v čl. 6 odst. 1 Úmluvy pojmem „oprávněnost jakéhokoli trestního obvinění“ („determination of any criminal charge“, „toute accusation en matiere penale“).

Pořádkové pokuty ve správním řízení jsou de facto sankcí za protiprávní chování. Z hlediska judikatury evropských orgánů přitom platí, že v čl. 6 odst. 1 Úmluvy dopadá obrat „oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění“ na vše, co je ve vnitrostátním právu jako trestní obvinění označeno.

⁴¹ § 248 odst. 2 písm e) zákona č. 99/1963 ve znění účinném k 30.9.1997: „Rozhodnutí správních orgánů předběžné, procesní nebo pořádkové povahy včetně rozhodnutí o pořádkových pokutách“

⁴² Viz nález ÚS 2/2000 Sb.

Kromě toho však byl tento pojem judikaturou rozšířen i na obvinění z protiprávního jednání, které vnitrostátní právo za trestné nepovažovalo. Stát tak nemůže určité protiprávní chování jako trestný čin neoznačit a přitom hrozit sankcí závažnější než ve srovnatelné oblasti trestního práva, kde ovšem už právo na spravedlivý proces zajištěno je.

Ústavní soud došel k závěru, že pořádkové pokuty v právním řádu České republiky takovou sankcí za deliktní jednání podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy představují. Jsou stanoveny zákonem a zamýšleny jako preventivní a současně represivní opatření veřejné moci. Jejich výši (až do 500 000 Kč opakovaně) je proto třeba srovnat s povahou trestných činů, za které je možno rovněž uložit peněžité trest. Ústavní soud na základě zjištění, že ustanovení § 248 odst. 2 písm. e) OSŘ ve slovech „včetně rozhodnutí o pořádkových pokutách“ není v souladu s čl. 6 odst. 1 Úmluvy ve spojení s čl. 1 a 4 Ústavy, čl. 1, čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny, toto ustanovení svým výrokem zrušil. Tím se opět vnitrostátní právní řád přiblížil ke stavu vyžadovanému mezinárodní smlouvou, kterou je přednostně vázán. Tímto nálezem, respektive zrušením jmenovaného ust. § 248 odst. 2 písm. e) OSŘ, byla podstatně rozšířena oblast správních řízení, kde rozporné vylukové ustanovení už nebude bránit jednotlivci v jeho právu na spravedlivý proces, zaručeném mu Ústavou a Úmluvou.

Článek 6 Úmluvy o rozhodnutí o přestupcích ve správním soudnictví v nálezu Ústavního soudu č. 52/2001 Sb.

Velmi zajímavým je také tento nálezn Ústavního soudu, kdy se opět jednalo o odstranění protiústavního vylukového ustanovení z přezkumné činnosti soudů, kdy meritem věci byla pokuta ve výši 2000,- Kč udělena řidiči pro údajné překročení nejvyšší povolené rychlosti v přestupkovém řízení. Stěžovatel nejprve podal odvolání proti uvedenému rozhodnutí o přestupku, neboť měl za to, že výše pokuty a postup příslušníka Policie ČR byly protizákonné a rozhodnutí správního orgánu vycházelo pouze z tvrzení jednoho policisty, kdy v tomto viděl porušení základních zásad právního řádu⁴³. Dopravní inspektorát však stížnost zamítl.

Stěžovatel podal ústavní stížnost směřovanou proti výše zmiňovaným rozhodnutím a spolu s ní i návrh na zrušení § 83 odst. 1 zákona č. 200/1990 Sb, o přestupcích⁴⁴, kdy toto ustanovení, tzv. vyluku z přezkumné činnosti soudů, považoval za nesouladnou s čl. 6 Úmluvy, který by se v případě potřeby

⁴³ § 3 odst. 4 zákona č. 71/1967 o správním řízení, který výslovně stanovuje, že rozhodnutí správních orgánů musí vycházet ze spolehlivě zjištěného stavu věci.

⁴⁴ § 83 odst. 1 z. č. 200/1990 Sb. o přestupcích: „Přezkoumání rozhodnutí o přestupku soudem : (1) Soud nepřezkoumává rozhodnutí o přestupku, za nějž nelze uložit pokutu vyšší než 2000 Kč nebo zákaz činnosti; to neplatí, bylo-li vysloveno propadnutí věci nebo zabránění věci, jejíž hodnota přesahuje částku 2000 Kč.“

svou aplikační předností měl použít před zákonem. U napadených rozhodnutí byl zjištěn dále i nesoulad s jinými ústavně zaručenými právy. Kromě předmětných rozhodnutí byl tak nálezn Ústavního soudu zrušen i § 83 odst. 1 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, kdy vykonatelnost nálezu, konkrétně zrušení jmenovaného ustanovení bylo stanoveno na 28.2.2002, čímž přes konstatování neústavnosti dočasně tento stav potvrdil. Toto rozhodnutí lze více méně považovat za další krok k posílení právní pozice jednotlivce vůči rozhodování orgánů veřejné správy a za postupné sladování vnitrostátního právního stavu s mezinárodními závazky, kterými je Česká republika vázána.

6.2. Oblast trestního práva

Záruky obviněného v trestním řízení a právo na soudní ochranu dle čl. 6 Úmluvy v ústavním nálezu IV. ÚS 222/99

Právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy vyžaduje, pokud jde o trestní řízení, zjištění všech relevantních skutečností vedoucích k následku naplňujícímu skutkovou podstatu trestného činu, včetně jednání všech na tomto činu participujících osob. Pouze takovéto důsledně zjištění a z něj vycházející závěry umožňují u každé jednotlivé osoby spravedlivé rozhodnutí o její vině a trestu. Nedoručení takového postupu obecnými soudy shledal Ústavní soud kromě toho, že extrémně vybočují z rámce skutkových zjištění, i nepřezkoumatelným.

Ústavní soud se takto vyslovil v rozhodnutí o ústavní stížnosti podané proti usnesení Krajského soudu v Brně, kterým bylo zamítnuto odvolání stěžovatelky proti rozsudku Okresního soudu v Kroměříži, jímž byla uznána vinnou trestným činem porušování povinnosti při správě cizího majetku a odsouzena k trestu odnětí svobody v trvání čtyř let. Základem pro předmětné rozhodnutí Ústavního soudu byl v tomto případě fakt, že soudy se v odůvodnění rozsudku nevyrovnaly jednak se všemi provedenými důkazy, jak jim ukládá ustanovení trestního řádu⁴⁵ a dále s naplněním všech stránek skutkové podstaty trestného činu, v tomto případě naplnění subjektivní stránky trestného činu, pro který byla stěžovatelka odsouzena. Základním předpokladem trestní odpovědnosti stěžovatelky je bezpečné zjištění příčinného vztahu mezi jejím jednáním a způsobeným následkem, tedy vznikem škody ve výši jednoho sta milionů korun, přičemž

⁴⁵ Jak Ústavní soud již dříve judikoval, pouze v případě, že by právní závěry obecného soudu byly v extrémním nesouladu s učiněnými skutkovými zjištěními, bylo by třeba takové rozhodnutí považovat za vydané v rozporu s článkem 36 odst. 1 Listiny a čl. 1 Ústavy ČR. O takový případ jde podle názoru Ústavního soudu i v projednávané věci, neboť právní závěr okresního soudu o tom, že stěžovatelka způsobila Bance Haná svým jednáním škodu jednoho sta milionů korun, je v relevantních bodech v rozporu se závěry znaleckého posudku, a tím se stává i nepřezkoumatelným!

pokud jde o rozsah této případné odpovědnosti, souvisí nepochybně stupeň nebezpečnosti případného trestného jednání stěžovatelky i se stupněm nebezpečnosti případného trestného jednání dalších osob.

Právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy vyžaduje, pokud jde o trestní řízení, zjištění všech relevantních skutečností vedoucích k následku naplňujícímu skutkovou podstatu trestného činu, nevyjímaje z hlediska trestního postihu relevantního jednání všech na tomto činu participujících osob.

Ústavní soud proto z uvedených důvodu pro porušení článku 6 odst. 1 Úmluvy ústavní stížnosti vyhověl a napadené rozhodnutí zrušil.

Trestní řízení, práva jeho účastníka a nález III. ÚS 463/2000

Jedním ze základních principů trestního řízení je nutnost důkazní postup pečlivě a úplně popsat a také logicky a přesvědčivě odůvodnit⁴⁶. Je tedy nepřijatelné, aby odůvodnění rozhodnutí, která musí respektovat uvedené požadavky zákonem na ně kladené, byla založena na zjevně nesprávně založených skutkových zjištěních. Taková rozhodnutí (jejich odůvodnění či naopak absence zdůvodnění tam, kde rozhodné skutečnosti prostě odůvodněny být musí) se dostávají primárně k porušení trestního řádu jako základního procesního trestněprávního předpisu a v konečném důsledku i do rozporu s Ústavou a čl. 6 Úmluvy v právu člověka, který je trestně stíhán, aby se mu dostalo spravedlivého posouzení věci. Na základě této úvahy Ústavní soud zrušil na návrh stěžovatele usnesení Městského soudu v Praze a rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 9.

Jednalo se o nesprávné právní posouzení pokračující trestné činnosti neplnění odvodní povinnosti dle § 267 odst. 1 trestního zákona, kdy se soudy dostatečně nevypořádaly s předkládanými důkazy, především průkazností doručení předvolání k odvodu. Ústavní soud sice zdůrazňuje, že k hlavním

⁴⁶ Viz § 125 trestního řádu (zákon č. 141/1961): „Pokud rozsudek obsahuje odůvodnění, soud v něm stručně vyloží, které skutečnosti vzal za prokázané a o které důkazy svá skutková zjištění opřel a jakými úvahami se řídil při hodnocení provedených důkazů, zejména pokud si vzájemně odporují. Z odůvodnění musí být patrné, jak se soud vypořádával s obhajobou, proč nevyhověl návrhům na provedení dalších důkazů a jakými právními úvahami se řídil, když posuzoval prokázané skutečnosti podle příslušných ustanovení zákona v otázce viny a trestu. Jestliže byly do rozsudku pojaty další výroky, je třeba je rovněž odůvodnit“

Viz § 134 odst. 2 trestního řádu: „V odůvodnění je třeba, jestliže to přichází podle povahy věci v úvahu, zejména uvést skutečnosti, které byly vzaty za prokázané, důkazy, o něž se skutková zjištění opírají, úvahy, jimiž se rozhodující orgán řídil při hodnocení provedených důkazů, jakož i právní úvahy, na jejichž základě posuzoval prokázané skutečnosti podle příslušných ustanovení zákona.“

zásadám trestního řízení patří zásada volného hodnocení důkazů (§ 2 odst. 6 tr.ř.), kdy tímto myslí hodnocení důkazů podle svého vnitřního přesvědčení, které musí být založeno na pečlivém uvážení všech okolností případu, a to jednotlivě i v jejich souhrnu. Tato zásada však není a nesmí být projevem libovůle resp. svévole orgánů činných v trestním řízení, z důvodu rozporu s výše uvedenými právními předpisy.

Právo na svobodu a práva obviněného v trestním řízení a jejich potvrzení ústavním náleze III. ÚS 325/2000

V tomto nálezu Ústavní soud hodnotil především postup vyšetřovatele, který shledal jako nedůsledný, když nevyčerpal všechny možnosti stran doručení písemností navrhovateli a volil postup, který doručení nezaručoval, přičemž tento postup, akceptovaný dalšími orgány činnými v trestním řízení, vyústil až ve vzetí navrhovatele do vazby. Odůvodnění rozhodnutí obou obecných soudů o vzetí do vazby, kdy se jedná o podstatný zásah do tělesné integrity a práv člověka vzhledem k omezení jeho osobní svobody, tak postrádají důvodnou obavu ohledně existence konkrétních skutečností, které by soudy oprávněně vedly k úvaze, že by se navrhovatel mohl chovat způsobem uvedeným v ust. § 67 odst. 1 písm. a) trestního řádu⁴⁷. Rozhodnutí o vzetí stěžovatele do vazby jsou odůvodněna pouze formálně, povrchně a z tohoto pohledu se jeví Ústavnímu soudu jako nepřezkoumatelná. Stěžovatel jako hlavní důvod ve své stížnosti uváděl, že bylo proti němu vedeno řízení jako proti uprchlému a posléze byl vzat do vazby, ač k užití takového postupu nebyly dány zákonné předpoklady.

Důsledkem těchto pochybení vyšetřovatele ohledně doručování písemností, kde nebylo postupováno řádně dle instrukcí pro doručování písemností pro právní styk s cizinou, bylo zahájení řízení proti navrhovateli jako uprchlému a nakonec byl vzat do vazby, kdy toto nebylo odůvodněno způsobem, který vyžadují procesní předpisy (trestní řád). Hlavní porušení článku 6. Úmluvy viděl stěžovatel v postupu odvolacího soudu, kdy tento jej vzal opětovně do vazby, aniž by jej vyslechl a umožnil mu vznést jeho námitky. Ústavní soud na základě zjištěných skutečností konstatoval, že uvedeným postupem tak oba obecné soudy zasáhly do ústavně zaručeného práva na soudní ochranu vyjádřenou v čl. 36 odst. 1 Listiny i v čl. 5 odst. 1 písm. c) Úmluvy,

⁴⁷ Jedná se o tzv. koluzní, útěkovou vazbu. Viz § 67 odst. 1 a trestního řádu: „Důvody vazby

(1) Obviněný smí být vzat do vazby jen tehdy, jsou-li tu konkrétní skutečnosti, které odůvodňují obavu,

a) že uprchne nebo se bude skrývat, aby se tak trestnímu stíhání nebo trestu vyhnul, zejména nelze-li jeho totožnost hned zjistit, nemá-li stále bydliště anebo hrozí-li mu vysoký trest...“

čl. 6 Úmluvy i čl. 90 odst. 1 Ústavy ČR. Napadená rozhodnutí z těchto důvodů zrušil.

Závěr

Jak jsme si mohli všimnout, odkazy na čl. 6 v judikatuře Ústavního soudu nejsou ničím ojedinělým a dotýkají se opravdu širokého spektra problémů a širokého spektra právních odvětví, což jsme v rámci této práce mohli pouze nastínit, protože opravdu důkladný, kompletní rozbor judikatury odkazující ve svých odůvodněních na Úmluvu by mnohonásobně překračoval rozsah této práce. Celkově můžeme vidět tendenci k posilování právní pozice jednotlivců v rámci právních vztahů, ať už ve státní správě nebo v justici.

Ve velké míře bude také skutečně dodržování práv stanovených Úmluvou záviset na právním vědomí jak subjektů, které se jich vzhledem k jejich přímé aplikovatelnosti mohou domáhat v rámci celé soudní soustavy, tak na vnitřním ztotožnění se s Úmluvou jako skutečným pramenem právního řádu u rozhodujících subjektů na všech úrovních rozhodovacích procesů, včetně uvědomění si skutečností, že při rozporu zákona s Úmluvou, vzhledem k jejímu právnímu postavení, by mělo dojít k jednorázové účinnosti tohoto zákona, a rozhodnutí ve svém celku i v jednotlivých částech by mělo být v souladu s Úmluvou, samozřejmě nejen sní, ale celkově s normami vyšší právní síly (Ústava, Listina).

Tato problematika je ve svých důsledcích stále ještě slabostí mnoha rozhodnutí na naší vnitrostátní úrovni, kdy rozbor příčin by opět přesahoval rámec této práce. Autoři by pouze chtěli konstatovat, že se jedná o základní záležitost ovlivňující právní kvalitu celé justice, kdy postupným zvyšováním právního vědomí a kultivací právního myšlení, by se měly tyto nedostatky eliminovat.

Jako shrnutí bychom chtěli zopakovat tři hlavní roviny, ve kterých můžeme vliv Úmluvy na náš právní řád vidět.

První rovinou je její vliv na legislativu, konkrétně na uvádění našich právních norem do souladu s ustanoveními Úmluvy, konkrétním příkladem je třeba novela trestního řádu č. 265/2001 Sb. a 424/2001 Sb.

Druhou rovinu můžeme vidět ve vlivu Úmluvy na judikaturu našich soudů, kdy jak bylo vícekrát zmiňováno, díky postavení Úmluvy v právním řádu by se tato měla odrazit v judikatuře všech soudů.

Zatím její vliv můžeme nejvíce postřehnout v judikatuře Ústavního soudu.

Onou třetí rovinou, ve které je patrný vliv Úmluvy je přímý kontakt s orgány kontrolujícími a zaručujícími výkon jejího obsahu, tedy Soudu a Komise, do kterého se Česká republika už několikrát v souvislosti s různými kauzami dostala.

Seznam použité literatury a pramenů

- Monografie

Clayton, R., Tomlinson, H.: The Law of Human Rights, Oxford University Press, Oxford 2000.

Fawcett, J. E. S.: The Application of The European Convention on Human Rights, Clarendon Press, Oxford 1969.

Flegl, V.: Ústavní a mezinárodní ochrana lidských práv, C. H. Beck, Praha 1997.

Gomien, D.: Short guide to the European Convention on Human Rights, Council of Europe, Strasbourg 1991.

Sudre, F.: Mezinárodní a evropské právo lidských práv, MU Brno 1997

Pavlíček, V., Hřebejk, J.: Komentář k Ústavě a ústavnímu řádu ČR, Linde, Praha 1998

- Články

Macur, J.: Koncentrace řízení a procesní prekluzivní lhůty dle novely OSŘ 30/2000 Sb., Bulletin advokacie 1/2001, str.

Repík, B.: K otázce prostředku nápravy při překročení přiměřené lhůty k řízení, Bulletin advokacie, 6-7/2001, str.

Hubálková, E.: Stručná rukojeť českého advokáta k Evropské Úmluvě o lidských právech a základních svobodách, Bulletin advokacie, X./2000

Kadečka, S., Cibulka, K.: K přezkumu rozhodnutí o přestupcích ve správním soudnictví ve světle nálezu ÚS 52/2001 Sb., Právní rozhledy, 10/2001

- Internetové zdroje:

Stránky Rady Evropy: www.hudoc.echr.coe.int

Stránky Ústavního soudu: www.concourt.cz

Stránky Poslanecké sněmovny: www.psp.cz

- Ostatní zdroje

Právním informačním systémem *Legsys a Aspi.*

Judikatura Ústavního soudu ČR

Judikatura Evropského soudu pro lidská práva